

NOBEL-DÍJ JÁTSZADOZÁSÉRT

Richard Feinman, a fékezhetetlen agyvelelő zseni

A huszadik században is éltek olyan irányíthatatlan, minden skatulyázást visszautasító zsenik, akiket leginkább a reneszánsz ember fogalmával lehetne leírni. Csodálják és gyűlölik őket, de az eredményeiket senki sem vitatja. Ilyen volt *Richard Feinman* is.

◆ 1943-ban egy huszonöt éves fiatalember állt munkába Los Alamosban, az Egyesült Államok szigorúan titkos új-mexikói hadikomplexumában. A feladata az volt, hogy részt vegyen az atombomba kifejlesztésében. A kor legnagyobb fizikusaival dolgozott együtt, például Niels Bohrral és Robert Oppenheimerrel. A fiatalembert Richard Feinmannak hívták, és nemsokára kiderült, hogy ő maga is a kor legnagyobb fizikusai közé tartozik. Nem véletlenül került ide: már tizenöt éves korában minden segítség nélkül megtanulta gyakorlatilag az egész egyetemi matematikát, beleértve a differenciál- és integrálszámítást és egy csomó olyan dolgot, amelyről egy hétköznapi földi halandónak valószínűleg egész életében fogalma sem lesz. A diplomamunkájával az akkoriban kissé ijesztő újdonságnak számító kvantumfizika legradikálisabb kijelentéseit gazdagította, és nagyon hamar kivívta a nála jóval idősebb szakemberek tiszteletét is.

HANGYÁK, PÁNCÉLSZEKRÉNYEK, ATOMBOMBÁK

Saját bevallása szerint nagyrészt játékkal jutott időig. Önéletrajzában leírja, hogy már kisgyerekkorától kezdve hatalmas érdeklődéssel fordult a világ minden jelensége felé. Kisfiúként a környék összes házában ő javítgatta az elromlott rádiókészülékeket, amik akkor eleve tudományos újdonságnak számítottak, egyetemistaként pedig órákat töltött azzal, hogy cukros vízzel vizsgálta a hangyák tájékozódási képességét a fürdőkád szélén.

Szinte kényszeres játékoságát Los Alamosban, az atombomba nyomasztó közelségében sem volt hajlandó feladni. Sportot űzött például abból, hogy kitalálta a kollégái asztalfiókjának, páncélszekrényének zárkódját, aztán halála rémisztette őket, amikor könnyedén kinyitott bármit. Egy ízben abba a páncélszekrénybe jutott be, amelyikben magának a bombának a leírását tartották. Visszazárta az ajtót, de még hagyott benne egy tréfás üzenetet. Ez utólag megdöbbenésnek bizonyult, mert sokan meg voltak győződve róla, hogy a Szovjetunióknak kémkedik. Alig tudta tisztázni magát, és a gyanú csak akkor terelődött el róla végleg, amikor évekkkel később a kollégáját, Klaus Fuchst letartóztatták.

A FIATAL ÖZVEGY

Nagy lelkiismeretű tanúskodott ez az életöröm, mert Feinmannak is megvolt a maga tragédiája. Amikor feleségül vette a gyerekkori szerelmét, *Arlene*-t, már tudta, hogy egy-két éven belül elveszíti. A lánynak olyan súlyos tuberkulózis volt, hogy még az esküvői szertartáson sem csókolhatták meg egymást. Nem is kötötték mások orrára a házasság időpontját, rajtuk kívül csak az anyakönyvvezető tartózkodott a helyiségben, valamint az a két tanú, akiket az utcán szólítottak le. Az orvosoknak igazuk lett: a huszonhét éves fiatalember ott ült a felesége ágya szélén, és fogta a kezét, amikor meghalt. Miután ilyen fiatalon megözvegyült, a munkájába temetkezett.

Kép - Profimedia - Red Dot

Kép - Wikimedia commons

Még jobban elmélyítette a tudását, és teljesen átadta magát a Manhattan Tervnek. Élete végéig azt állította magáról, hogy ő volt az egyetlen, aki szabad szemmel belebámult a világ első kísérleti atomrobbantásának felvillanásába.

Ettől kezdve meglehetősen vad, szélsőséges életet élt: Brazíliában játszott kongadobon, prostituáltak tucatait fizette, az egyiküket bentlakásos alkalmazottként, miközben – teljesen alaptalanul – veszélyes kommunistaszimpatizánsként tartották számon a hidegháborús Amerikában. Sokan gátlástalan sármórnek, agresszív, hirtelen haragú, fékezhetetlen szexistának, öntörvényű alaknak tartották. Mindez azonban nem akadályozta meg sem a kutatásban, sem a tanításban.

TÚL ÁLMOS EGY NOBEL-DÍJHOZ

A kvantumfizika egyik legalaposabb tudója lett, és minden idők tíz legnagyobb fizikusa közt tartják számon a mai napig is. Fizikaelőadásai olyan híresek lettek, hogy a róluk készült filmfelvételek ma már ingyen hozzáférhetőek az interneten. Mindeközben folyamatosan játszott tovább: egy ízben azzal kísérletezett, hogy az ember szaglása is képes-e a vadászkutyákéhoz hasonló teljesítményre. Egy összejövetelel azzal szórakoztatta a barátait, hogy sikeresen kiszagolta, melyikük melyik könyvet vette a kezébe, amíg ő nem tartózkodott a helyiségben.

Tudományos eredményei olyan vitathatatlanok voltak, hogy 1965-ben „a kvantum-elektrodinamika és az elemi részecskék mozgásának mélyenszántó kutatásai” jutalmául Nobel-díjat kapott. Persze nem ő lett volna a nagy nonkomformista Richard Feinman, ha ez egyszerűen zajlik. Amikor hajnali négy órakor felhívták őt, hogy megnyerte a világ legkomolyabb tudományos díját, ingerülten közölte, hogy hagyják aludni, és lecsapta a kagylót. Másnap elkezdett azon mesterkedni, hogy megússza az egész hercehurcát, és inkább adják másnak a díjat. Csak akkor határozta el, hogy mégis elfogadja, amikor elmagyarázták neki, hogy az elutasítással sokkal nagyobb rivaldafénybe kerülne. A díjátadót követő fogadásra csak az egyik szomszédját és hét barátját hívta meg. Később nem győzte hangsúlyozni, hogy nem dolgozott komolyan a Nobel-díjért, mert az egész fizikát mindig is egy élvezetes játéknak fogta fel. A díjhoz vezet őt ötletet – ami az elektronok és a fotonok mozgására irányította a figyelmét – például egy bárban kapta, ahol az egyik vendég tányérokat pörgetett és dobált a levegőbe.

Richard Feinman 1988-ban, hetvenévesen halt meg. Azzal persze tisztában volt, hogy egy ilyen kaliberű embernek megfelelő utolsó szavakat kell produkálnia. Ezt meg is tette. Az élethez és a játékhoz való hozzáállását még egyszer megerősítette a halálos ágyán: „Nagyon nem szeretnék kétszer meghalni. Olyan unalmas!” ♦